

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT

1(2)

1999-07-08

231-9735-98

Enligt SÄNDLISTA

Fastställande av skötselplan för naturreservatet Uppsala Kungsäng, Uppsala kommun

Beslut

Länsstyrelsen fastställer med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdes-skydd enligt miljöbalken, bifogad skötselplan för naturreservatet Uppsala Kungsäng i Uppsala kommun.

Detta beslut ska gälla från och med den dag det vinner laga kraft.

Beslutet kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 1.

Redogörelse för ärendet

Beslut om fridlysning av naturminnesmärket "Kungsängens naturreservat" fattades 30 mars 1951. Enligt naturvårdslagen (1964:822) och miljöbalken (1998:808) motsvarar fridlysningen förordnande om naturreservat.

Syftet är inte tydligt angivet i reservatsbeslutet, men troligen är det att skydda kungsängsliljorna.

Motivering

Enligt 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken, ska Länsstyrelsen fastställa en skötselplan för varje naturreservat. Eftersom Uppsala Kungsäng saknade en sådan plan utarbetade Uppsala kommun och Länsstyrelsen ett förslag till skötselplan för reservatet, först 1989 sedan 1991. Skötselplanen fastställdes dock ej p g a bristande resurser. Länsstyrelsen avskrev ärendet från vidare handläggning 1996. Under 1998-99 återupptogs och slutfördes arbetet med att fastställa skötselplanen, efter remissbehandling.

Länsstyrelsen Uppsala län

POSTADRESS: 751 86 UPPSALA BESÖKSADRESS: HAMNESPLANADEN 3

TELEFON: 018 - 19 50 00 TELEFAX: 018 -19 52 01 E-POST: lansstyrelsen@c.lst.se

POSTGIRO 3 51 73-4 / 6 88 03-6 ORGANISATIONSNUMMER: 202100-2254 (VAT SE202100225401)

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

BESLUT

1999-07-08

2(2)

231-9735-98

I den slutliga handläggningen av ärendet har deltagit enhetschef Lena Haraldson beslutande, tf länsexpert naturvård Lars Hjelm och Gillis Aronsson föredragande.

Lena Haraldson

Gillis Aronsson

Bilaga:

1. Hur man överklagar

SÄNDLISTA

Sveriges Lantbruksuniversitet, Box 7070, 750 07 Uppsala (DK)

Uppsala kommun (DK)

Naturvårdsverket, (DK)

Riksantikvarieämbetet (DK)

För kännedom

Växtbiologiska institutionen,

Naturskyddsföreningen i Uppsala län, 741 31 Knivsta

Upplands Ornitologiska förening, 740 20 Vänge

Entomologiska föreningen i Uppland, c/o Entomologiska avd. Box 561,

751 22 Uppsala

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

1(10)

1999-07-08

231-9735-98

Skötselplan för naturreservatet

Uppsala Kungsäng

Uppsala kommun

Fastställd av Länsstyrelsen den 8 juli 1999

FÖRORD

Föreliggande skötselplan har upprättats år 1998-99 av Länsstyrelsen i Uppsala län och fastställts efter remissbehandling under 1999.

Skötselplanen avser främst att ge förvaltaren anvisningar om bevarande av reservatets värden. Planens mål och riktlinjer är långsiktiga medan åtgärdsförslagen avser en kortare period. Skötselplanen kan således med bevarat syfte och mål kontinuerligt justeras vid behov. Förslag till ändring av planen skall underställas Länsstyrelsen för godkännande och fastställelse.

BESKRIVNING AV NATURRESERVATET

Administrativa data

Naturreservatets benämning:	Uppsala Kungsäng
Objektsnummer:	03-02-006
Kommun:	Uppsala
Församling:	Danmark
Fastighet:	Kungsängen 37:1 (del av)
Markägare:	Sveriges Lantbruksuniversitet
Förvaltare:	SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet, Egendoms- förvaltningen
Lägesbeskrivning:	Reservatet är beläget vid Fyrisån ca 5 km söder om Uppsala centrum. Läget framgår av bifogad karta, se bilaga 1.
Koordinat i rikets system:	x=6636700 y=1604100
Koordinat enligt naturvårdsregistret:	11 I 7A 17 41
Beteckning enligt Natura 2000:	SE0210243
Topografisk karta:	11I Uppsala NV
Ekonomisk karta:	118 70 Uppsala
Area:	Totalt: 12,5 hektar
Markslag / naturtyp:	Hävdad sidvallsäng (slätter med efterbete) 12,5 ha
Landskapselement:	Ängslada nybyggd 1997

Prioriterade arter:

- Fritillaria meleagris* - kungsängslilja
- Alopecurus arundinaceus* – svartkavle
- Anas clypeata* – skedand
- Anas querquedula* - årta
- Porzana porzana* - småfläckig sumphöna
- Crex crex* – kornknarr
- Philomachus pugnax* - brushane
- Gallinago media* - dubbelbeckasin
- Numenius arquata* - storspov
- Tringa glareola* - grönbena
- Motacilla flava ssp. flava* - gulärta

Historiska förhållanden och naturförhållanden

Uppsala Kungsäng är en s k sidvallsäng på styv lera. På ängen finns Nordens största förekomst av kungsängslilja. Området är beskrivet redan av Olof Rudbeck d ä under 1600-talets senare del. Ängen var senare exkursionsmål för Carl von Linné och hans lärjungar under 1750- och 1760-talen. Under 1930-talet utforskade Rutger Sernander och Gustaf Sandberg Kungsängen. Kungsängsliljan odlades ursprungligen i Olof Rudbecks trädgård i Uppsala, senare även i andra trädgårdar i Uppsala. Genom frön eller lökar förvildades den på bl a Kungsängen, som också givit arten dess svenska namn. Första fyndet på Kungsängen gjordes 1742. Kungsängsliljan växer ursprungligt vild bl a på stränderna av de stora sydryska floderna. Genom sin färg och form har kungsängsliljan blivit mycket populär och har utsetts till landskapsblomma för Uppland.

Ängen har en markerad vegetationszonering från de lägst belägna delarna och uppåt. I de fuktigaste partierna växer vass-starr. I denna del håller jättegröe nu på att vandra in. Ovanför detta bälte vidtar ett plattstarrsamhälle med inslag av svartkavle, som avlöses av ett luddhavre-ängskavlesamhälle. Längst upp återfinns ett bälte med dominerande ängsgröe. Kungsängsliljan växer huvudsakligen inom luddhavre-ängskavlebältet, se bilaga 3.

Jämfört med förhållandena under 1930- och 1940-talen, har zoneringen förskjutits något uppåt, ev. som en följd av att Mälaren reglerades vid Norrström 1943. Den naturliga vattenståndsvariationen med högt vintervatten minimerades, medan somarmedelvatten reglerades på en något högre nivå än tidigare. Detta är något som märks också på andra strandängar runt Mälaren.

Av hela Uppsala Kungsäng har endast en mindre del avsatts som naturreservat.

I "Naturvårdsinventering av Uppsalatrakten" (Ingmar et al. 1968) bedömdes Kungsängen vara ett klass 1-objekt, medan i länets naturvårdsprogram (1987) och i "Naturvårdsinventering av Uppsala kommun" (1995) har reservatet givits klass II (mycket högt naturvärde). Den blötaste delen av reservatet ingår som en del i ett klass 1-objekt (särskilt värdefullt objekt) i Länsstyrelsens våtmarksinventering (1986). Reservatet inklusive den närmaste omgivningen utmed Fyrisån har i ängs- och hagmarksinventeringen (1993) bedömts vara värdeklass 3. Reservatet ingår dessutom i ett större område av riksintresse för kulturminnesvården (K 40A, Uppsala stad).

Djur- och växtliv

Förutom kungsängsliljan förekommer bl a svartkavle *Alopecurus arundinaceus* i området, en havsstrandsväxt med en av sina få svenska inlandslokaler på just Kungsängen. Arten är troligen en relik från när Mälaren hade inslag av brackvatten, för minst 700 år sedan. Flera andra skyddsvärda arter som tidigare fanns på Kungsängen har försvunnit under senare tid, sannolikt till följd av utebliven eller för svag hävd. Några exempel är höskallra *Rhinanthus serotinus*, ängsgentiana *Gentianella amarella*, majviva *Primula farinosa*, ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*, kärrspira *Pedicularis palustris* och hårstarr *Carex capillaris*. Ytterligare en försvunnen art är rosettjungfrulin *Polygala amarella* men den är ej observerad sedan 1890-talet.

Upplands Ornitologiska Förening har genomfört häckfågelinventeringar på Kungsängen under 1996 och 1998. Bland regelbundet häckade arter kan nämnas tofsvipa, storspov och gulärta. Dessutom häckar troligen årta, skedand, brushane och grönbena vissa år, möjligen även kornknarr. Övriga intressanta fågelarter som observerats är tornfalk, pilgrimsfalk, småfläckig sumphöna och dubbelbeckasin. Kungsängen är också en betydelsefull rastlokal med tidvis upp till 1 000 rastande vadare, bl a brushane, svartsnäppa, gluttsnäppa och grönbena, samt ett 100-tal simänder.

Historisk och nuvarande markanvändning

Kungsängen har under lång tid hävdats som näringsrik slåttersankäng.

Enligt reservatsbeslutet skall hela ängen slås "sedan kungsängsliljorna fullt slutat blomma". Under ett antal år på 1980- och 90-talet slogs endast delar av området, främst de torrare partierna. 1994 genomfördes en tuvfräsning av de blötare partierna. Efter fräsningen har slåtterytan utökats. Under eftersommaren betas hela reservatsområdet.

Intressen för allmänheten

Förbi reservatet går den enskilda vägen mellan Ultuna och Lilla Ultuna. En parkeringsplats finns intill Fyrisån vid vindbron, se bilaga 2. Längs stränderna av Fyrisån går gång- och cykelstigar från Uppsala.

Reservatet skall vara inhägnat. I reservatet gäller tillträdesförbud, men en inhägnad stig och spång har lagts längs reservatets södra kant, så att man på den kan ta sig in till ängsladan en bit ut på ängen. Kungsängsliljorna kan också studeras från stigen längs ån.

Informationstavlor finns vid parkeringsplatsen och vid reservatet.

Referenser

- Brusewitz, G., 1995: Uppsala kungsäng. Naturreservat i Uppsala län.
- Bråvander, L-G., 1994: Naturvårdsinventering av Uppsala kommun. Fördjupad inventering kring Uppsala stad. Underlag till fördjupad översiktsplan för Uppsala stad (objekt DAN 10). Naturvårdsförvaltningen Uppsala kommun.
- Elofsson, A., 1912: Resultat av några försök och undersökningar på Kungsängsmarken vid Uppsala. Sv. Utsädesfören. tidskr., årg. 20.
- Faxén, L., 1948: Kungsängens fågelfauna. - Ingår i Sernander (1948).
- Giöbel, G., 1933: Grundvattenståndet på Kungsängen. Ultuna lantbruksinstitut. Årsredogörelse 1932.
- Hjort, N. & Amcoff, M. 1998: Häckfågelinventering av Uppsala Kungsäng och Övre Föret 1998. Upplands Ornitologiska Förening.
- Ingelman, A., 1932: Fågelfaunan vid Övre Föret. Fanua och flora, årg. 27.
- Ingmar, T., Bergmark, A. & Sandberg, G., 1968: Naturvårdsinventering av Uppsala-trakten. (objekt 10).
- Jacobson, R., 1995: Årikesplan. Delplan 2: Skötsel av mark. Ett förslag till program för att bevara och utveckla Årike Fyris. Uppsala kommun.
- Linné, C. von, 1753: Herbariones Upsaliensis. Akad. avh., respond. A.N. Formander. - Tillsammans med ett par senare upplagor översatt till svenska av C. A. Brolén under titeln: Botaniska exkursioner i trakten av Uppsala (Valda avhandl. av C. von Linné, i översättning utg. av Linnésällsk. Nr. 1 Uppsala 1921). Lärjungars protokoll från Linnés herbariones har publicerats av Th. M. Fries (bil. XVIII i del II av "Linné Lefnadsteckning" Stockholm 1903), H. Hjelmquist (Bot. Not. 1951, h. 3) och Å. Berg (Sv. Linnésällsk., årsskrift 1950-51.)
- Länsstyrelsen i Uppsala län 1986. Inventering av våtmarker i Uppsala län. 1. Rapport och bearbetning (del av objekt 11I 6A 01). Medd. från planeringsavdelningen 1986 nr 1.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

- Länsstyrelsen i Uppsala län 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. 1. Värdefulla områden för naturvård och rörligt friluftsliv (del av objekt 80:195). Medd. från 1987 nr 2.
- Länsstyrelsen i Uppsala län 1993: Ängs- och hagmarker i Uppsala län. – Uppsala kommun (del av objekt 80-258). Medd. från planeringsavdelningen 1993 nr 3.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1994: Ekologiskt känsliga områden i Uppsala län (del av objekt 325). Meddelandeserien 1994 nr 13.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1997: Kuturmiljöer i Uppsala län – Områden av riksintresse. Beskrivningar (del av objekt 40A i Uppsala kommun). Meddelandeserien 1997 nr 13.
- Naturvårdsinventering av Uppsala kommun 1995: Danmarks socken (objekt DAN 10). Naturvårdsförvaltningen, Uppsala kommun 1995.
- Sernander, R., (†) 1948: Uppsala kungsäng. - Utgiven av Gustaf Sandberg. I boken; med artiklar av Sernander, Faxén (fågelfauna, m m) Sandberg (regionala vegetationsstudier).
- Sundberg, J., 1993: Övre och Nedre Föret, Uppsala Kungsängar - ett restaureringsförslag. Upplandsstiftelsen, rapport nr 1.
- Torstensson, G. & Ericsson, S., 1941: Agronomiska kartor över Ultuna egendom jämte beskrivning. Uppsala 16 s.
- Uppsalatraktens naturminnesinventering 1937-1944. Utförd på uppdrag av Uppsala stad av Naturvetenskapliga Studentsällskapet i Uppsala, under ledning av R. Sernander, sammanställd av G. Sandberg. (objekt I:1). Utgiven 1993 av Naturvårdsförvaltningen i Uppsala kommun.
- Waldén, H., 1997: Kungsängens landmolluskfauna - En studie över faunans utveckling i våtmarkssamhällen under naturlig succession respektive under genom människan vidmakthållna ekologiska förhållanden. (Stencil). Naturhistoriska Museet, Göteborg.
- Zhang L., 1983: Vegetation ecology and population biology of *Fritillaria meleagris* L. at the Kungsängen Nature Reserve, Eastern Sweden. - Acta Phytogeographica Suecica 73. (med omfattande bibliografi). Ed: Sv. Växtgeografiska Sällskapet. Uppsala 1983.
- Zhang L. och Hytteborn, H., 1985: Effect of ground water regime on development and distribution of *Fritillaria meleagris*. - Holarctic Ecology 8: 237-244.
- Opubl. uppgifter från Gillis Aronsson.

MÅL OCH FÖRESKRIFTER FÖR SKÖTSELOMRÅDEN

Övergripande mål

Det övergripande målet är att bevara en "naturlig" äng med dess fauna, flora och vegetationszonering.

Reglering av vattennivån

Kungsängen dräneras bl a av diken. Det bör övervägas om inte dessa borde kulverteras så att själva ängen ej avvattnas och så att näringsrikt vatten från angränsande åkrar ej når in i reservatet. Något som också bör övervägas är att möjliggöra en kraftigare, mer naturlig, vattenståndsamplitud inom reservatet, och angränsande ängar, så att högt vattenstånd nås under vår, försommar och höst, medan vattennivån under sensommaren skulle vara låg. Ett lågt sensommarvattenstånd skulle kunna underlätta maskinell slåtter av de blötaste delarna av reservatet, vilket har varit ett problem under senare tid. En sådan åtgärd skulle dessutom gynna häckande och rastande fåglar. För florans del skulle det knappast vara negativt heller. En särskild utredning bör göras för att undersöka vilka positiva effekter som kan uppnås genom att man aktivt styr vattenregimen på Kungsängen.

Beskrivning, skötselmål och föreskrifter för skötsel

Skötselområde A 12,5 ha (hela reservatet)

Beskrivning: Sidvallsäng med både kärrartade partier och något torrare delar.

Kvalitetsmål: Fuktäng som hävdas genom slåtter och bete.

Åtgärder: Årlig slåtter av hela området när kungsängsliljorna fullt slutat blomma, dock helst efter 20 juli eftersom fröna spritts först en bit in i juli månad (Zhang 1983). Om maskinell slåtter tillämpas ska maskin med så lågt marktryck som möjligt användas. Höet tas bort. Därefter skall området betas.

För att naturreservatet skall behålla sin karaktär får området inte markbearbetas, tillföras växtnäringsämnen eller kalkas. Betesputsning och tuvbearbetning över markytan anses inte som markbearbetning och får användas för att möjliggöra slåtter eller förbättra betet.

FRILUFTSLIV OCH TURISM

Restriktioner, information och anläggningar

Eftersom tillträdesförbud råder, skall det finnas goda möjligheter att från omgivande stigar studera kungsängsliljorna.

Den stängslade stigen längs sydöstra kanten av reservatet underhålls genom slåtter minst en gång årligen. Spången bör ses över cirka vart femte år. Vid behov ska den upprustas.

Informationstavlor ska vara uppsatta i och vid reservatet. Äldre, slitna tavlor ska kontinuerligt bytas ut.

Gränsmarkeringen ska följa svensk standard, SIS 03 15 22. Utmärkningen av gränsen, bör ses över cirka vart femte år, medan stängslingen ses över varje år. Vid behov ska de upprustas och kompletteras.

DOKUMENTATION OCH UPPFÖLJNING

Länsstyrelsen bör dokumentera vad som händer med reservatet, t ex naturliga förändringar och utförda åtgärder. Dokumentation bör helst ske, både med anteckningar och fotografier.

Noggranna inventeringar har gjorts bl a av Sernander och Sandberg under 1930- och 1940-talen, och av Zhang under 1980-talet. Den profil Sandberg upprättade letades upp av Zhang. Under 1994 inventerades fasta ytor av Pia Söderström och Urban Westerlind.

Den profil som upprättades av Sernander bör permanentmarkeras genom aluminiumstolpar i reservatsgränsen. Yornas läge bör markeras genom i marken nedgrävd metallplatta i resp. rutas sydvästra hörn (se BIN - Vegetation, SNV 1986).

SAMMANFATTNING AV SKÖTSELÅTGÄRDER

Prioritet 1

Slåtter och efterbete.....	årligen
Årligt stigunderhåll (slåtter).....	ca 1 dagsverke

Översyn och underhåll av stängsel.....	årligen
Översyn och underhåll av spången.....	ca vart 5:e år
Översyn och underhåll av gränsmarkeringen.....	ca vart 5:e år
Underhåll och byte av äldre, slitna tavlor.....	kontinuerligt

Prioritet 2

Permanentmarkering av vegetationsprofil.

BILAGOR

1. Översiktskarta, skala 1: 30 000
2. Reservatskarta, skala 1: 10 000
3. Vegetationskarta

Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län
skötselplan

1999-07-08

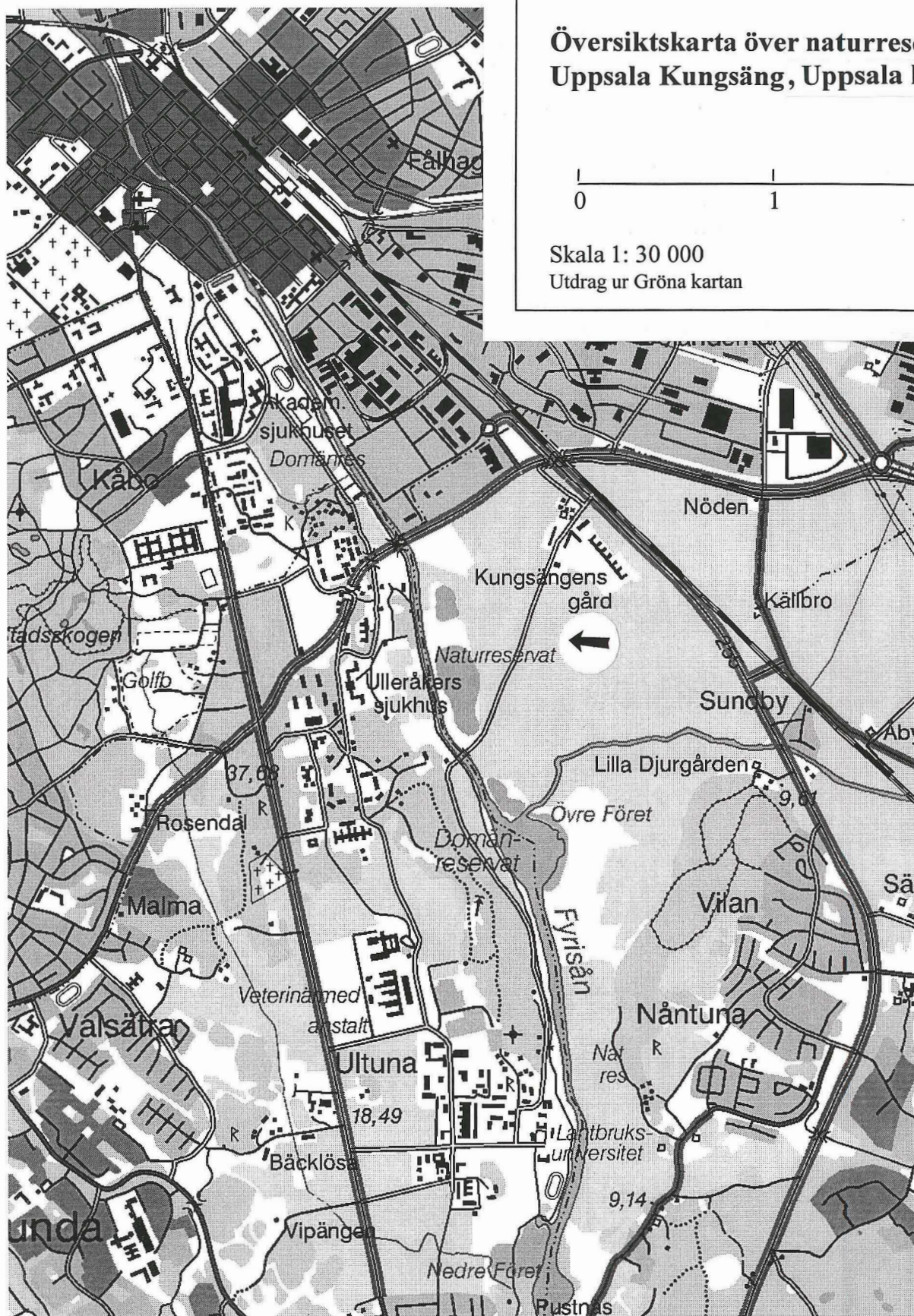
dnr. 231-9735-98

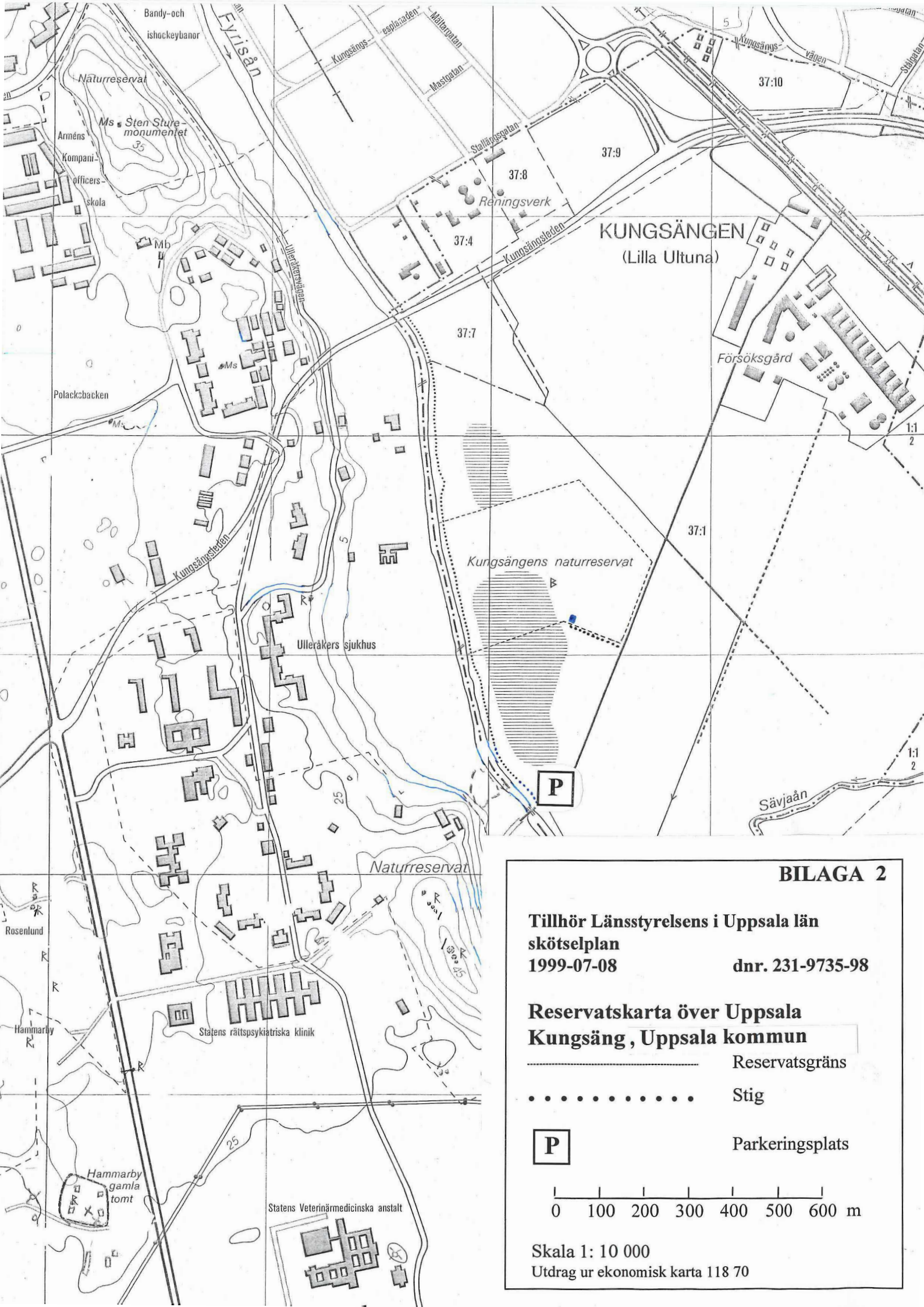
**Översiktskarta över naturreservatet
Uppsala Kungsäng, Uppsala kommun**

0 1 2 km

Skala 1: 30 000

Utdrag ur Gröna kartan

BILAGA 2

Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län
skötselplan
1999-07-08

dnr. 231-9735-98

Reservatskarta över Uppsala Kungsäng, Uppsala kommun

----- Reservatsgräns
..... Stig

Parkeringsplats

0 100 200 300 400 500 600 m

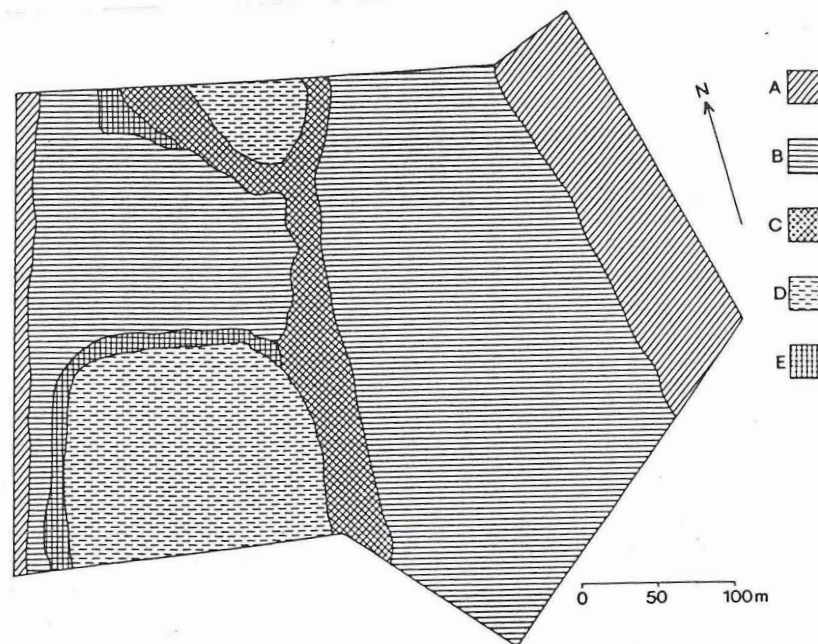
Skala 1: 10 000

Utdrag ur ekonomisk karta 118 70

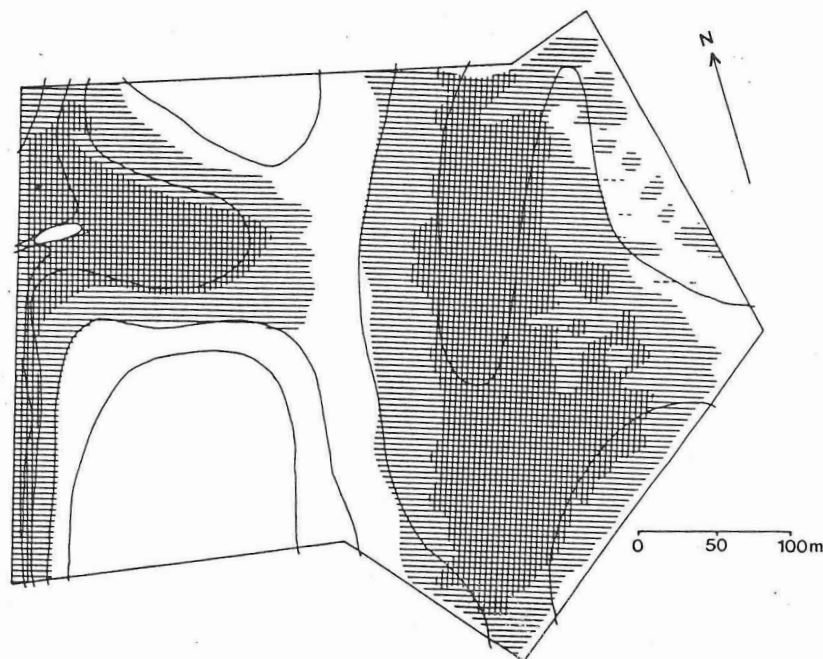
Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län skötselplan
1999-07-08

dnr. 231-9735-98

Vegetationskarta samt karta över kungsängsliljans utbredning på Uppsala Kungsäng

Vegetationskarta över Kungsängens naturreservat. A. Ängsgröe-ängskavlesamhälle, B. Luddhavre-ängskavlesamhälle, C. Plattstarrsamhälle, D. Vassstarrsamhälle och E. Tuvstarrsamhälle (Efter Zhang 1983)

Kungsängsliljans utbredning i Kungsängens naturreservat i mitten av maj 1982. Streckat område hade mindre än 500 och rutat område mer än 500 blommande exemplar per 100 m² (Efter Zhang 1983).